

»Hvorfor gå over åen efter vand?«

Erfaringer med lokal kompetenceudvikling af undervisere

Af Hanne Nexø Jensen, studieleder, lektor ph.d., Institut for Statskundskab, Københavns Universitet.

Hanne Nexø Jensen har været studieleder ved Institut for Statskundskab siden februar 2002. Hun er uddannet cand. adm.pol., ph.d., KU. Var i pædagogikum efter kandidateksamen. Interessen for pædagogisk udviklingsarbejde er gennem årene vedligeholdt gennem

organisering af undervisningsmæssige og pædagogiske seminarer for studerende og undervisere.

Gode erfaringer med lokalt funderet pædagogisk kompetenceudvikling er artiklens fokus. Rammen er pædagogiske temamøder, der beskrives generelt og konkretiseres ved hjælp af to eksempler. Et særræk ved møderne er, at oplæg leveres af lokale undervisere. Formen giver deltagerne større sikkerhed, demonstrerer eksistensen af stor pædagogisk viden og ekspertise og afindividualiserer undervisningen.

Kompetenceudvikling af universitetsundervisere er kommet for at blive. Samtidig er der krav om mere forskning, mere formidling, flere ansøgninger om eksterne midler etc. Kort sagt, den enkelte universitetsansatte oplever et øget pres om (kvalitets)udvikling på alle fronter. Tid er i den sammenhæng en knap ressource. Pædagogiske kurser kan være inspirerende, men er samtidig tidskrævende. Nogle kurser har et bredt sigte og behandler generelle pædagogiske udfordringer. Det skal der være plads til, men nogle gange er afgrænsede og lokalt tilpassede kurser at foretrække.

Jeg vil gerne viderefremde mine erfaringer med »Best practice seminarer« (som de blev døbt i forbin-

delse med udarbejdelsen af KU's auditeringsprojekt i 2004¹) eller (pædagogiske) »temamøder«, som de hedder til hverdag på Institut for Statskundskab, KU.

Indledningsvis karakteriserer jeg de pædagogiske temamøder. Dernæst følger en uddybende beskrivelse af to eksempler på temamøder. Jeg runder af med en diskussion af kompetenceudvikling af deltagerne og styrker og svagheder ved den lokalt forankrede tilgang.

Pædagogiske temamøder, en karakteristik

Temamøderne er karakteriseret ved tre ting: (1) Temaet for seminaret er fokuseret og dermed bliver målgruppen afgrænset; (2) Møderne er begrænset i tid; (3) Indholdsmæssigt dækkes *formelle rammer* og regler samt *pædagogiske aspekter* med afsæt i deltagerne erfaringer og behov formidlet af vip'er med lokale (pædagogiske) erfaringer.

Fokuseret tema og afgrænset målgruppe

Mine mangeårige erfaringer med pædagogisk udviklingsarbejde har demonstreret den alment kendte viden, at deltagerne skal være motiverede før de melder sig til pædagogisk kompetenceudvikling og som nævnt ovenfor er tid en knap ressource. Det er en væsentlig begrundelse for at fokus er på elementer, der vedrører hverdagens undervisningspraksis. For eksempel:

- ♦ Specialevejledning med vægt på vejlederrollen
- ♦ Specialeseminarer, herunder skriveprocesvejledning
- ♦ Seminarformen: særlig undervisningsform
- ♦ Bachelorprojektvejledning

- ◆ Årgangsforelæsninger: teknik og pædagogik
- ◆ Mundtlig eksamen
- ◆ Undervisningsforberedelse

Temaerne er sat på dagsordenen på forskellige måder. I nogle tilfælde har jeg som studieleder vurderet, at der er et behov for mere fælles fodslag, f.eks. omkring rollen som specialevejleder. I forbindelse med seminarformen, som var en undervisningsform af nyere dato, var der både behov for mere ensartet praksis, men også behov for at udveksle idéer om, hvordan man kunne udfylde de nye rammer. I andre tilfælde er det undervisere, der har efterspurgt input. Det gælder mundtlig eksamen, hvor der i ét semester blev ansat mange nye adjunkter, ph.d.-studerende og eksterne lektorer, enten uden erfaringer med mundtlig eksamen eller uden erfaringer med instituttets »synopsis-eksamensform.« Temamøderne om årgangsforelæsninger kom i stand som følge af indførelse af flere årgangsforelæsninger og evalueringer, hvor de studerende kritiserede forelæsernes manglende mestring af teknikken i de store forelæsningslokaler. En gruppe ph.d.-studerende, der druknede i undervisningsforberedelse, gav anledning til et temamøde, der blev døbt: Undervisningsforberedelse – bruger du for megen tid?

Jeg kan forestille mig flere andre emner, der er egnet til temamødeformen, f.eks. undervisning af udenlandske studerende med forskellig faglig baggrund; input til at sikre, at de studerende afleverer BA-projekter og specialer til tiden; team teaching og kollegavejledning.

Tidsmæssig begrænsning

Temamøderne er begrænset til cirka to timer inklusive en pause («Rollen som specialevejleder» tager gerne længere tid). Det er ud fra et ønske om, at så mange som muligt af målgruppen, herunder eksterne lektorer med andet hovedjob, har mulighed for at være til stede. Ofte er deltagerkredsen på 8-15 personer, hvilket giver god mulighed for diskussion og spørgsmål.

Indholdsmæssige byggeklodser

Temamøderne er bygget op omkring fire elementer:

- ◆ *Formelle rammer og regler*, der typisk består uddrag af studieordninger og relevante bekendtgørelser suppleret med lokale praksisser. Det er studielederen, der holder oplæg herom. Der bliver gjort en del ud af, at der er styr på de formelle ting ligesom underviserne opfordres til at klargøre de formelle rammer for de studerende, som led i en gensidig forventningsafklaring til undervisnings- eller vejlederforløb.
- ◆ *Deltageres erfaringer og behov*: Ofte er det manglende erfaringer med en eksamens- eller undervisningsform, der er motivationen for deltagelse. Har deltagerne erfaringer i forvejen f.eks. med

specialevejledning, da tilpasses indholdet herefter. Deltageres erfaringer og behov kortlægges enten gennem et kort spørgeskema forud for seminarret eller ved en runde på temamødet.

- ◆ *Kollegaers pædagogiske erfaringer*: To til tre kollegaer er forud blevet bedt om at forberede et oplæg af 5 – 15 minutters varighed om dagens tema. Oplægsholderne er valgt med henblik på at dække forskellige erfaringer og praksisser, der f.eks. kan afhænge af hvilket niveau af uddannelsen undervisningen eller eksamen foregår på. Eller de har gjort forsøg med særlige undervisningsformer.
- ◆ *Diskussion og spørgsmål fra/ mellem deltagerne*: I programmet er der afsat tid til diskussion, men ofte ændres programmet, da der bliver stillet spørgsmål og diskuteret undervejs. I diskussionerne bliver deltageres erfaringer synlige for flere og ses i en ny kontekst.

Eksempler på temamøder

Seminarformen er en undervisningsform, hvor max 20 kandidatstuderende har tilmeldt sig. Kravene til at bestå er, at de studerende deltager aktivt f.eks. med mundtlige oplæg eller som opponenter, ligesom de skal levere det antal skriftlige input, som underviseren definerer inden for en ramme fastsat i studieordningen. På statskundskab var det nyt at kunne skabe et forløb med mulighed for mere dialog og med variationer i de studerendes aktive bidrag. Det var og er en udfordring for underviserne at udnytte de nye rammer til faglig læring, samtidig med at underviserrollen har fået et kontrollantelement inkluderet, da de studerende har mødepligt og der skal stilles krav til »aktiv deltagelse.« Temamøderne gennemføres, når der er en del nye uden erfaring med undervisningsformen, der skal have undervisning i et semester eller når flere undervisere efterlyser ny inspiration.

På temamødet får deltagerne input om de formelle krav og bud på, hvordan de kan håndtere kravene i praksis (figur 1). Kollegaer præsenterer pædagogisk, hvordan de har grebet undervisningsformen an. Vi har fået præsenteret flere modeller, f.eks. »Århus-modellen«, »Mellem-to-stole-modellen«, »Klynge-modellen« og »Skriveværksted-modellen«². Et diskussionsemne er ofte valg af pædagogisk model i relation til emnet, der undervises i. Et andet er rollen som kontrollant, hvor erfaringen der videregives er, at det er nemmest for alle parter, at man som underviser melder klart ud fra starten af forløbet, hvad kravene til at bestå er – og ikke mindst fastholder dem undervejs.

**Temamøde om Seminar-formen på statskundskab
onsdag den 28. januar
kl. 15-16.30 i mødelokale 224.**

Formål: Hensigten med mødet er at informere om seminar-formen og give mulighed for at vende idéer til afvikling af seminarer, der skaber et konstruktivt læringsrum.

Program:

15.00-15.15	Studielederen byder velkommen og opridser de formelle rammer for seminar-formen (Studieordningen og præciseringer heraf. Tidligere er »Hyrdebrev om seminarformen udsendt«.)
15.15-15.45	NN præsenterer seminar-modellen: »Klynge- eller Workshop-modellen«.
15.45-16.00	Pause
16.00-16.30	Studielederen giver eksempler på andre seminar-modeller (»Århus-modellen« og »Mellem-to-stole-modellen«, og der er mulighed for diskussion og idéudveksling.

Hanne Nexø Jensen
Studieleder

Figur 1: Eksempel på program for temamøde om seminar-undervisningsformen.

Temamøderne om *mundtlig eksamen* kom i stand, fordi der var mange nyansatte, der efterspurgte input om »synopsis-eksamensformen«. En kort synopsis, der indleveres forud for eksamen, fungerer som diskussionsoplæg under eksaminationen, hvor den studerende eksamineres i den opgivne litteratur. Synopsen indgår ikke i bedømmelsen.

På temamødet bliver de formelle rammer for synopsiseksamen gennemgået. Det indbefatter studieordning samt eksamens- og karakterbekendtgørelserne suppleret med eksempler på klager over forløb af mundtlige eksamener (figur 2). Det pædagogiske input leveres af kollegaer, der beskriver deres erfaringer samt giver stof til eftertanke vedrørende »rollen som eksaminator«. Vil man agere som »slagter« eller »kattestewardesse«?³ Slagteren går efter at finde de studerendes sorte huller, mens kattestewardessen, der er en person, der får katte til at vise sig fra deres bedste side på shows, går efter at støtte den studerende i at demonstrere vedkommendes faglige kvaliteter.

Det diskuteres meget, hvordan man som eksaminator skal gå til sagen: F.eks. indlede med at afklare forventninger til forløbet med censor, lade den studerende starte med at sige noget, afbryde de studerende, så der kan komme en dialog og runde af med at tage den studerende ind i lokalet, når karakteren gives.

**Seminar om mundtlig eksamen
Tirsdag den 10. maj 2005 kl. 12.15-14.15 i
mødelokale 201.**

Seminarret har som primær målgruppe undervisere, der skal eksaminere for første gang på statskundskab, men alle der skal have mundtlige eksamener er velkomne.

Formålet med seminaret er to-delt:

1. at opridse de formelle rammer og krav til mundtlige eksamener (for både danske og udenlandske studerende) samt
2. efter et kort oplæg fra 'en der har prøvet det', at diskutere en hensigtsmæssig måde at gennemføre en mundtlig eksamen på

Program

12.15-12.45	Formelle rammer for mundtlige eksamener (studieordning og bekendtgørelser mv.) v/ studielederen
12.45-13.15	To (5-10 minutters) oplæg om erfaringer med mundtlige eksamener på Bachelordelen v/ NN Kandidatdelen, herunder engelske udbud v/ NN
13.15-13.30	Pause med spising
13.30-14.15	Snak og diskussion om det at være eksaminator (evt. i grupper, hvis mange deltagere)

Hanne Nexø Jensen
Studieleder

Figur 2: Eksempel på program for temamøde om mundtlig eksamen.

Kompetenceudvikling

Hvad lærer deltagerne på temamøderne? Et fyldestgørende og forskningsbaseret svar ville forudsætte en undersøgelse af deltagernes kompetencer før og efter møderne. Det har jeg ikke gennemført. Jeg baserer følgende på den evaluering møderne afrundes med, på at flere af temamøderne er blevet gentaget på opfordring og på at der kommer forslag om nye temamøder.

Jeg forstår i denne sammenhæng kompetenceudvikling som en ændring i den faglige viden, de intellektuelle evner og praktisk pædagogiske færdigheder, der bidrager til at en underviser kan tackle undervisning på en ny måde, så de studerende sikres mere optimal læring. Basis for min forståelse er udsprunget af definitionen: »Kompetence er det potentiale, der består af viden, forståelse, færdigheder og kunnen. Kompetence udspringer af faglige kvalifikationer og kommer til udtryk i samspillet med en social kontekst.«⁴ kombineret med Bolognaprocessen kompetenceforståelse, hvor der sondres mellem faglige, intellektuelle og praktiske kompetencer⁵.

Deltagerne på temamøderne om seminarformen har lagt vægt på, at de blive bedre til at udnytte rammerne for seminaret, så seminaret bliver mere afvekslende og lærerigt. Desuden har de fremhævet, at afklaringer omkring de formelle forhold samt input om kontrol-trollen har rustet dem positivt.

Deltagerne på møderne om mundtlig eksamen har sagt, at deres deltagelse gav dem viden og sikkerhed, der gjorde det nemmere at forberede sig til – og gennemføre de mundtlige eksamener.

Oplægsholderne på temamøderne får via forberedelsen af deres oplæg samt præsentationen systematiseret deres viden om egen pædagogisk praksis og egne erfaringer, som har vist sig at være nyttig for flere. De har fået synliggjort, at der er en systematik indlejret i deres praksis. Opdagelsen har i flere tilfælde ført til ændringer i deres pædagogiske praksis.

Jeg finder, at deltagerne gennem temamøderne er blevet kompetenceudviklet. Større sikkerhed og øget viden er et bidrag til at gøre medarbejderne bedre til at undervise. Det særegne ved formen for kompetenceudvikling er, at den er lokalt forankret og fokuseret. Sidstnævnte er både udtrykt i temaet for møderne, og i den konkretisering, der indgår i hvert møde, f.eks. i form af specifikke faglige aspekter eller praksisser.

Et andet læringselement er mere generelt. Gennem temamøderne bliver undervisningen afindividualiseret, da det er legitimt at tale med andre om undervisning på møderne, men også efterfølgende. Det bliver sågar genstand for diskussioner omkring frokostbordet, hvordan man tackler forskellige pædagogiske udfordringer.

Lokal vidensbase, styrker og svagheder

Der er mange gevinster ved at gøre brug af viden og erfaringer, der er forankret i en fælles lokal, faglig kontekst. Foruden den videndeling, der finder sted er det også vigtigt, at der udveksles erfaringer med praksis, det gælder især på temamøder om specialevejledning. Det er derudover en fornøjelse at opleve, at der blandt ens kollegaer er masser af pædagogisk indsigt og færdigheder, der fortjener at blive delt med andre.

En svaghed ved formen er, at »god pædagogisk praksis« bliver lig med oplægsholdernes og deltagerens viden og erfaring, hvilket kan blive snævert eller mangelfuldt. En anden svaghed er, at løsnings- eller udviklingsmuligheder overses, hvis ingen kan se på en given problematik udefra eller tilføre nye dimensioner. En tredje svaghed vil være, hvis man ikke bruger og anerkender behovet for andre pædagogiske kompetenceudviklingsværktøjer. På statskundskab inddrager vi eksterne pædagogiske kapaciteter i forbindelse med andre typer af pædagogiske arrangementer og som konsulenter for individuelle undervisere. Vi benytter kollegavejledning og sidst men ikke mindst bevilliges penge til eksterne pædagogiske kurser.

Når jeg skriver, at man ikke behøver at gå over åen efter vand, skal det forstås sådan, at jeg ikke mener at eksterne pædagogiske kurser er eneste mulige vej til pædagogisk kompetenceudvikling af universitetsundervisere. Illustreret simpelt kan man sondre mellem pædagogisk kompetenceudvikling, der bliver igangsat udefra henholdsvis indefra og man kan fokusere på individers henholdsvis kollektivers kompetenceudvikling (figur 3).

	Internt igangsatte tilbud	Eksternt afholdte tilbud
Individuelt fokuseret	Sparring om specialevejledning	Deltagelse i kurser uden for instituttet
Kollektivt fokuseret	Temamøder om mundtlig eksamen, BA-projekt vejledning, undervisningsforberedelse	Bestilt kursus til alle undervisere/ udvalgt gruppe

Figur 3 Fokuspunkter for pædagogisk kompetenceudvikling inklusive eksempler.

Jeg har beskrevet pædagogisk udviklingsarbejde igangsat indefra med vægt på kollektivisering af viden og erfaringer. Det er *både* en måde at imødegå en svaghed ved de eksterne kurser, hvor de individuelle deltagere ikke altid kan omsætte kurset til den lokale kontekst og et ønske om at sætte fokus på den meget store pædagogiske vidensbase, der er til rådighed lokalt. Konkret har jeg vist, hvordan den kan blive bragt i spil gennem pædagogiske temamøder med deltagelse af en afgrænset målgruppe af motiverede deltagere.

De (pædagogiske) temamøder kan ikke erstatte pædagogiske kurser, men et øget fokus på styrker og svagheder ved de omtalte tilgange til pædagogisk kompetenceudvikling vil styrke både lokalt og eksternt forankrede tilbud om pædagogisk udvikling af universitetsundervisere.

Noter

- 1 KUs selvevalueringsrapport, 2004: *Quality Assurance of Bachelor and Master's Studies at the University of Copenhagen*, København. Kan læses på: http://www.ku.dk/auditering/dokumenter/Quality_Assurance_of_Bachelor_and_Masters_studies_at_The_University_of_Copenhagen_III.pdf
Det internationale evalueringspanels rapport: The Danish Evaluation Institute, 2004: *Audit of University of Copenhagen*, København. Kan læses på: http://www.ku.dk/auditering/dokumenter/Audit_of_University_of_Copenhagen.pdf
- 2 »Århus modellen« indebærer, at underviser de første gange gennemgår teori, så følger gange med studenteroplæg og der afsluttes med at skrive ét paper. »Mellem-to-stole-modellen« bestod i en blanding af tidligere undervisningsformer, hvor der ikke var krav om aktiv deltagelse tilpasset de nævnte krav. I »Klynge-modellen« inddeles de studerende i klynger, der arbejder sammen om fremlæggelser, opponeringer mv. »Skriveværkstedet« er brugt på seminarer, hvor der lægges vægt på at træne skriftlig formidling i relation til emnet, f.eks. på et seminar om statistik,

- hvor resultater af statistiske kørsler f.eks. skal formuleres som et notat på én side til den relevante minister.
- 3 Sondringen mellem »slagter« og »kattestewardesse« blev introduceret af daværende lektor Per Kongshøj Madsen (nu professor på Aalborg Universitet).
  - 4 Det Humanistiske Fakultet, 2003: Kompetencelandskabet. Oplæg til arbejdsproces for kompetencebeskrivelser af de humanistiske uddannelser, København, s. 52 og Terminologiliste.
  - 5 Se f.eks. Bologna følgegruppens arbejdsgruppe om QF, 2003: »Mod en dansk kvalifikationsnøgle for videregående uddannelser«, København. Kan læses på: <http://www.vtu.dk/fsk/div/bologna/Modendanskvalifikationsnoegle.pdf>